

Алла Киридон

Київ (Україна)

Сергій Троян

Київ (Україна)

М. ГРУШЕВСЬКИЙ І ОСНОВНІ ЕТАПИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

На сучасному історичному етапі вирішальний вплив на розвиток процесів державотворення в Україні впродовж останніх двох з половиною десятиліть справляє реальний хід утвердження та конституювання нашої держави як форми територіально-політичної організації українського народу, яка покликана забезпечити йому найкращі умови для економічного, соціального та духовного розвитку. Звідси, вести мову про реалії нашої незалежності доцільно через призму виокремлення та характеристики головних етапів історичного розвитку і державотворення та сучасного державотворчого процесу в Україні.

Інтерпретаційні моделі державотворчих процесів минулого мали вплинути на формування думки про споконвічні прагнення українців до незалежності, але в той же час, як це не парадоксально, репродукування відчутно залежало від впливу реальних масових стереотипів, конструйованих сучасністю (соціальними і політичними потребами суспільства). Між тим, осмислення процесів державотворення в Україні потребує максимально точного, об'єктивного відтворення подій і фактів минулого. Проте в науковому загалі досі триває реконструкція морально-застарілих історичних міфів радянської доби з нерідко властивим їм майже повним ігноруванням самотутніх процесів державотворення в Україні. Адже сутністю схем радянської історіографії було зде-

більшого фактологічне наповнення (за принципом аналогій) концептуальної схеми загальної історії СРСР.

У цьому контексті зберігає свою актуальність звернення до наукової спадщини знаного українського історика, громадського та політичного діяча, академіка ВУАН М.С. Грушевського, який у своїх працях сконструював концепцію українського державотворення, вилонувавши цей процес в окреме історичне річище. Значимість його концепції для сьогодення підтверджує і той факт, що згідно Указу Президента України № 63/2015 від 09 лютого 2015 р. «Про відзначення 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського» 2016 рік в Україні проголошено роком Михайла Грушевського.

На нашу думку, доволі проблематично віднайти той період розвитку української державності, коли можна було б говорити про нормальний функціональний розвиток державотворчих процесів. Методом ретроспекції нами виокремлено основні етапи державотворення в Україні. При цьому автори усвідомлюють умовність виділених етапів, оскільки визрівання державотворчих тенденцій продовжувалося і в періоди перебування українських земель у складі інших держав (литовсько-польська доба, у складі Російської та Австро-Угорської імперій тощо).

Першим із них (дискусійним) є трипільська культура – *державна Аратта* (розквіт у IV – III тис. до н.е.). В основі міркувань про початок відліку процесу державотворення в Україні від трипільської культури покладено дослідження археолога Ю. Шилова та розвідки Ю. Канигіна. Першою протослов'янською державою (дискусійна думка) стало *Антське царство* (I століття до нової ери – 602 рік). О. Шахматов, М. Погодін, С. Соловійов та інші історики вважали антів протослов'янами. Цікаво, що М. Грушевський дотримувався думки, що анти – прямі предки українського народу або навіть «перші українці». Період існування держави (Київська) *Русь, Руська земля* охоплює IX сторіччя – 40-і роки XIII століття. Порушена ще М. Грушевським проблема історичної спадщини Київської Русі, до цього часу залишається доволі гострою. Очевидно варто визнати, що Київська Русь не була державою в су-

часному розумінні цього слова. Розглядати її як таку – означало б приписувати їй вищий рівень політичної організації.

Доба *Галицько-Волинської Русі* (1199–1340-і роки). На думку М. Грушевського, саме Галицько-Волинське князівство було безпосереднім спадкоємцем політичних та культурних традицій Києва. Натомість учень видатного історика – С. Томашівський називав це князівство першою безпосередньо українською державою і вважав, що саме з Галицько-Волинської держави слід вести відлік історії української держави, оскільки до складу цього утворення входили лише етнічні українські землі.

Державне утворення *Військо Запорозьке* постало в ході Національної революції середини XVII століття. Варто враховувати характер цієї держави, зумовлений військовими діями, часто умовними територіальними межами, особливостями формування адміністрації тощо.

На думку вітчизняних істориків О. Апанович, О. Гуржія, В. Смоля, В. Степанкова, Р. Іванченко та інших, українська державність з яскраво вираженими етнічними рисами в середині XVII століття існувала вже у завершеному вигляді.

Державні одиниці *періоду Національно-визвольних змагань 1917–1921 років* були представлені Українською Народною Республікою періоду Української Центральної Ради; Українською Державою періоду Гетьманату Павла Скоропадського; Українською Народною Республікою часів Директорії; Західноукраїнською Народною Республікою. Окрім національних державних утворень у цей період тричі встановлювалася радянська (більшовицька) влада в Україні. Мусимо констатувати, що спроба реалізувати в цей час на практиці М. Грушевським і його соратниками повноцінний український державницький проект завершилася невдачею.

Україна в складі *Союзу Радянських Соціалістичних Республік* мала державність у вигляді Української Соціалістичної Радянської Республіки – Української Радянської Соціалістичної Республіки (грудень 1922 – 1991 роки).

Згідно з Конституцією, затвердженою в березні 1919 року, УСРР була «незалежною і суверенною державою», мала власні

органи державної влади, столицю (з 1919 до 1934 року – Харків), бюджет, державний гімн, герб, прапор. Та фактично всі ці ознаки державності виявилися суто декларативними. Конституційні акти 1937 та 1978 років суттєво стану справ не змінювали.

Проголошення незалежної України 24 серпня 1991 року поклало початок *сучасному періоду державотворення, який у 2016 році відзначив свій перший 25-річний ювілей*. Аналіз характеру процесів державотворення в Україні у певному сенсі дозволяє констатувати унікальність, а не універсальність історично-обумовлених етапів державності.